

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

891.99

2-14

ԱՇԸՂ ՀԱԶԻՐԻ

I

ԳՈՂ ՀԱՐՈՆ

II

Տարօրինակ տպատ.

5

ԹԻՖԼԻՍ

1907

(17)

ԵՆԵՔՏՐԱՅԱՐԻ ՏՊԱՐԱՆ ՕՐ. Ն. ԱՂԱՆԵԱՆՑԻ

291.99

2-14

891.99

2-14

6 NOV 2011

ԱՇԸՂ ՀԱԶԻՐԻ

I

ԳՈՂ ՀԱՐՈՆ

II

Տարօրինակ աղբառ.

ԹԻՖԼԻՍ

1907

(17)

ԵԼԵԲՏՐԱՆԱԲԻ ՏՊԱՐԱՆ ՕՐ. Ն. ԱՂԱՆԵԱՆՅԻ

ԳՈՂ ՀԱՐՑՆ

Ա.

Լինում է չէ լինում մի մարդ՝ անունը
 չարո, որը ոչ հայր է ունենում, ոչ մայր,
 ոչ եղբայր և ոչ մի ծօտիկ ազգական:
 Չարոն զիտենում է տասններկու արհեստ,
 բայց տարաբախտաբար չի կարողանում ոչ
 մէկից օգտուել. ամեն տարի ուրիշ ուրիշ ար-
 հեստներով պարապելով, փորձում է ամենն էլ,
 բայց իզուր: Վերջապէս երկար տանջուելուց
 յետոյ Աստուծոյ հետ հետևեալ պայմանն է
 անում. զարնանամտին տասններկու լօբի է
 ցանում իր փոքրիկ պարտիզում և ամեն մի
 լօբու մօտ մի փայտ է ցցում և վերան կպ-
 ցնում մի կտոր թուղթ, որի վերայ գրած
 է լինում թէ՛ այս ինչ արհեստն եմ ես և՛ ի
 միջի այլոց մէկն էլ ցանում է գողութեան
 համար: Վերջացնելուց յետոյ ասումէ «Տէր
 Աստուած, այս է իմ բաղտս, սրանցից որը
 շուտ բուսնի, այն էլ լինի ինձ վիճակուած,
 այն արհեստով պէտքէ պտրապեմ: Անցնում

3527-8

է մի քանի օր, դալիս է տեսնում, որ դո-
ղութեան լօրին արդէն դլուխը հանել է դեա-
նից: Հարօն զղուանքով հողը վրան է ածում,
ոսքով ամբացնում: Մի երկու օրից յետոյ
դարձեալ դալիս է տեսնում, որ նա է դուրս
եկել դարձեալ: Ճարահատեալ հնազանդում
է իր վիճակին ասելով. է՛հ ի՞նչ անեմ, զուցէ
այս է զրել Աստուած իմ նակասին. դրանով
պիտի հաց ուտեմ ես, եթէ ոչ տասնէրկու
արհեստ դիտեմ, բայց բեզարեցի փորձելով,
ի՞նչու չը կարողացայ ոչ մէկից օգուտ քա-
ղել: հող չէ, մի՞թէ չի կարելի գողութիւնով
բարի դորձ կատարել: Աշխատել միշտ ժլատ
հարուստներին կողոպտել, խեղճերին, տա-
րակուււածներին տալ: հսկել անօգնական
որբերին, արդելք լինել այն անգութ աւա-
զակներին, որ անմեղ մարդկանց կողոպտում,
սպանում են և ալին: Այո, շատ լաւ, բայց
ինչով կարող եմ գողութիւն անել. ոչ ձի
ունեմ, ոչ հրացան և ոչ դաշոյն: է՛հ, երբ
որ Աստուած ինձ գողութիւնիցն է տուել,
դրանով կը պարապեմ. ասում է ու մի փայտ

վերցնում ուսին դնում, և նանապարհ բնկ-
նում գողութիւն անելու վերոյիշեալ ծրա-
գրով: Բիչ որ դնում է, նանապարհին պատա-
հում է, մի ծիաւոր դաշոյնը կապած: Հարօն
չարձակում է ծիաւորի վերայ գոռալով.
«վայր իջիր ծիուցդ, եթէ ո՛չ կ'սպանեմ»: Խեղճ
ծիաւորը դողդողալով վայր է իջնում, ձին և
դաշոյնը յանձնում է, Հարօն կապում է դաշոյնը
նստում ձին ու գնում, բայց սրանով չը բաւա-
կանանալով ասում է չէ, սրանով զաչազու-
թիւն չի լինի, պէտք է լաւ ձի և զէնքեր ճարել:
Ճէնց այս միջոցին մէկ էլ տեսնում է մի լաւնժոյ-
զի վրայ հեծած արծաթապատ և ոսկեպատ
զէնքերով զինուած մի երիտասարդ դուրս
եկաւ առաջ. Հարօն գոռալով՝ սրան ևս վա-
խացրեց իւր ահռելի ձայնով. խլեց ձին ու
զէնքերը և փոխարէնը տուեց իւր քոստա ձին
և անպէտք դաշոյնը: Հարօն, զորս դու պա-
տուիրեցեր զինուած է թանկագին զէնքերով
նստում է նժոյկը, ասելով. հա, ինչ կասեմ
հիմա ինձանից կարելի է վախենալ. է՛հ, Տէր
Աստուած, դու շաջողութիւն տաս, ասում
է ու նանապարհը շարունակում:

Մի քանի տարի այս արհեստով շատ քարիքներ է անում և քաշութեան մեծ անուն ժառանգում՝ բացի դիւղացի և քաղաքացի անտարբեր, ժլատ հարուսաներից, ամեն մարդ էլ սրան սիրում էր և յարգում. ամեն տեղի աւագակներն ևս զողում էին սրբանից, այնպէս որ, ինչ կողմն էլ նա լինում էր, ոչ մի աւագակ չէր կարող համարձակուիլ մօտենալ այն կողմին: Վերջապէս մի խումբ յայտնի աւագակներ վճռում են զնալ նրա մօտ, խնդրել, որ ընկերացիի իրեն հետ, լինի գաստաբաշի—խմբագետ: Ազդպէս էլ լինում է, միայն չարօն իւր ծրագիրն յանձնելով նրանց՝ ստում է «ծրագրիս համեմատ պիտի վարուէք, եթէ ոչ բոլորիդ էլ կը կոտորեմ. աւագակները բոլորն էլ ուրախութեամբ համաձայնուեցին և այնուհետև շարունակում իրենց գործը: Բաւական ժամանակ իրեն ընկերների հետ աւա-

ղակութիւն է անում և մեծ քանակութեամբ փող ու ապրանք ձեռք բերում: Մի անգամ իրենց սովորութեան համեմատ մի մեծ վանառականի կողրպտում են. ունեցած չունեցածը խլելուց չեաց, ուղում են իրեն ևս սպանել: չարօն այս բանին հակառակում է, թուրք մերկացրած յարձակում է ընկերների վերայ՝ ասելով. «Ի՞նչ էք անում, անիրաւներ, հարստութիւնը խլում էք բաւական չէ՞, ուղում էք կեանքն էլ խլել: «Ընկերները սարսափելով, զէնքերը ձեռքերից ձգում են, ասելով. ներիր մեզ, սխալուեցինք:»

Այս դէպքը առաջինը լինելով, ներում է չարօն ասելով. «Ղէհ, վերցրէք տարէք այս ապրանքը մեր օթեւանը, ևս էլ շուտ կրգամ: «Ընկերներին նսնապարհ ձգելուց չեաց, վանառականին ևս նսնապարհի ծախս է տալիս և զնաս բարև մաղթում: չէնց որ ուղում է բաժանուի նրանից, իսկոյն չեա է կանչում վանառականը չարօին և ասում է. «Եղբայր, երբ դու այս լաւութիւնը արիր ինձ, առաջին իմ կեանքս բաշխեցիր ինձ և երկրորդ

նանապարհածախս տուիր, որպէս զի կարողանամ հասնել իմ երկիրն, ուստի սրա փոխարէն մի բան կը սովորեցնեմ քեզ: Մենք վաճառականներս առհասարակ սովորութիւն ունենք թունաւոր հացեր պահել հակերի մէջ, որպէս զի մեզ կողոպտողներն և կեանքից զրկողները իւրեանք ևս զրկուին կեանքից թունաւոր զաթէն ուտելով. ուստի զգոչ. եղիր, որ չենթարկուիս այդպիսի փորձանքի. իմ բեռներիս մէջը ևս կայ այդ թունաւոր հացերից: Հարօն շնորհակալութիւն է յայտնում և այս մարդու ազգ և անունը և որտեղացի լինելը հարցնում, զրում է և հեռանում: Մինչև ընկերների մօտ հասնելը, մէկը արդէն կերած և մեռած է լինում, հարօն իսկոյն արդելում է ուտել այդ հացը, պատմելով վաճառականի ասածները: Այսպէս մի քանի տարի ևս շարունակում են իրենց գործը. սակայն հարօն արդէն ծանօթացել էր այս տեսակ կեանք վարելուց. մի օր ասաց իւր ընկերներին. «ես ուզում եմ բաժանուել ձեզանից:» Ընկեր-

ները շատ արամեցին և սկսեցին լաց լինել. չէին կամենում բաժանուել երբէք իրենց ազնիւ ընկերից, բայց հարօն շատ է խնդրում, որ թողնեն իրեն մի քիչ հանգիստ կեանք վտրել, իսկ իրենք շարունակեն իրենց գործը միևնոյն կերպով, եթէ իրեն սիրում և յարգում են: Ընկերներն երգւում և խոստանում են կատարել հարօնի ցանկութիւնը և այնուհետև սկսում են բաժանել փողը և ապրանքը: Հարօն վերցնում է միայն վերջին անգամ կողոպտուած վաճառականի ապրանքը և ուրիշ ոչինչ. որովհետև բաւականին ոսկի է ունենում: Ընկերները շատ են խնդրում, աղաչում, որ վերցնէ՝ որքան ցանկանում է, որովհետև իրենք կարող են դարձեալ ձեռք բերել այդ ոսկուց, բայց հարօն մերժում է: Այդ ապրանքը բարձելով ձիերի, ջորիների վերայ, համբուրուելով ընկերների հետ, բաժանում է:

Գ

Հարօն զնում է ուզողակի այն վաճա-

ուսկանի մօտ, որին կողոպտել էին վերջին անգամ, այն նպատակով, որ վերադարձնի ասորանքը իւր տիրոջ: Քաղաքը մանելուն պէս, հարձ ու փորձ է անում այն մարդուն. մի ծեր մարդ ցոյց է տալիս, «տես այն կարի ծայրին նստածն է պատառոտուած շորերով:» Հարօն գնում է այն մարդու մօտ և բարևում է. նա առնում է բարև բայց չէ նանաչում, թէ ով է սա և հարցնում է նրա ով լինելը. նա պատասխանում է «թէ ես այն աւաղակապեան եմ, որ քեզ այն ինչ ժամանակ կողոպտեցինք և այժմ քո ասորանքը լիովին բերել եմ քեզ յանձնելու. եթէ քեզ հարցնող լինի, այսպէս ասա. ես սուտ էի հնարել, թէ ինձ կողոպտել են, որովհետև իմ մի ընկերը իմ բացակայութեան ժամանակ ասորանքը փախցրել էր՝ տարել մի ուրիշ երկիր, ես յուսահատուած տուն վերադարձայ, հաւատարմով, որ նա ինձ այլ ևս բաժին չի տալ, —բայց նա, ընդ հակառակը, մեծ յաջողութեամբ վերադարձել է և իմ բաժինն

էլ բերել է: Այս պատուէրները տալուց յետոյ, ասում է. դէհ, զնա խանութ վարձիր, անդաւորիր ասորանքդ: Խեղճ մարդուն մի կողմից ծերութիւնը, միւս կողմից աղքատութիւնը այնպէս կուչ էին ածել, որ ռաքն ու ձեռքը թուլացել էին, համարեա թէ անդից շարժուելու կարողութիւն չունէր, բայց այդ բողբոջութիւնը տեսնելով, կարծեա թէ թւեր ստացաւ, կամենում էր թուչել. իսկոյն վազում է խանութ վարձում և ասորանքը անդաւորում և ամեն հարց ու փորձ անողին, ի հարկէ հարօջի պատուիրած պատասխանն է տալիս. այս բոլորը վերջացնելուց յետոյ, խորին շնորհակալութիւն է յայտնում հարօջին ասելով. «Ազնիւ բարեկամ, դու այսօր մի այնպիսի լաւութիւն արիր ինձ, որ աշխարհի երեսին շատ քիչ կ'պատահի, որ մարդ մարդու անէ. հողիս աղատեցիր պարսաափրօջ ձեռքից, կեանքս էլ չբաւորութեան նրնչումից, իսկ որդոցս թշուառութիւնից, որոնց վատ ապագայ էր սպասուած, դու այս

դրութեան մէջ հասար մուրազատուր ս. Սարգսի նման և ազատեցիր ընտանիքիս պատիւը: Այլ ևս ոչինչ չունեմ ստելու և ոչ էլ կարող եմ լաւութիւնդ վճարել, միայն թող Աստուած ինքը տեսնէ այս քո արած բարերարութիւնդ և մէկի փոխարէնը հազարապատիկը տայ: Հարօն շնորհակալութիւն անելով և չաջողութիւն մաղթելով, համբուրւում և բաժանւում է այն մարդուց:

Դ.

Գորանից յետոյ նա նանապարհ է ընկնում մի անձանօթ երկիր, որպէս զի նանաջող չը լինի: Ճանապարհին սկսում է խօսել ինքն իրեն, «Փառք քո ողորմութեան, Աստուած, որ ինձ պէս չնչին ստոր արարածին այնքան բաներ անել տուիր, որ ամբողջ աշխարհը սարսափում էր ինձունից և ոչ մի փորձանքի չ'ենթարկուեցի այսքան ժամանակամիջոցում, բայց ես ևս պակաս ծառայութիւն չարի քեզ քո կամքի համեմատ վարուելով. իմ մարդկութեան պար-

տաւորութիւնը կատարելով և քո առաջ պարզերես դուրս դալով, սակայն կը խնդրեմ պարծանք չը համարես այս խօսքերը ի՞նչ իրաւունք ունեմ պարծենալու, քանի որ այն բոլորը դու էիր տալիս ինձ, որ ես էլ ինձ կերակրելուց յետոյ-ուրիշին էլ էի կերակրում, դու էիր ինձ օգնում, ոյժ և կարողութիւն տալիս, որ ես էլ ուրիշին էի օգնում. միայն կան մարդիկ, որ միևնոյն կերպով, եղանակով հարստութիւն են զիջում և իրենց պարտաւորութիւնը մոռանում, կարծելով թէ իրենց խելքով և հնարքով են ձեռք բերել, այլ ևս քեզ չեն յիշում, իրենց գլխից աւել ոչ ոքի չեն տեսնում աշխարհում. ես նրանց համար եմ խօսում: Ահա ես այս օրուանից վերջ եմ տալիս եմ աւագակալին կեանք վարելուն, ներողութիւն խնդրելով քեզանից, Խօսքը վերջացնելուց յետոյ, մի քիչ ևս ծիւղն զօռ է տալիս, հասնում է մի քաղաք, ծիւղն և աւելորդ գէնքերը ծախում է և գնում է իրեն համար հիւրանոցում մի սենեակ վարձում և

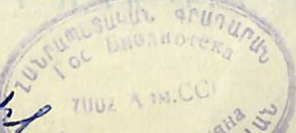
այնտեղ ապրում: Այդ տեղ ևս մի խեղճ
 ճարդ գնում գալիս է լինում, անունը Մելքոն
 Աղա. Հարօն սրա անունը իւր գրութեան
 հետ համեմատելով, զարմանալով հարցնում
 է նրա ծանօթներէց, այդ խեղճ ճարդուն
 ի՞նչու էք աղա կանչում, ծաղրում էք թէ
 ի՞նչ: Ոչ, եղբայր, ամօթ չէ, ինչի պիտի
 ծաղրենք. այդ ճարդը մի ժամանակ իրա-
 ւունք է ունեցել այդ անունը կրելու, բաց
 չետոյ, բախար խռովելով, անողին հա-
 րատութիւնը ձեռքից գնում է, այս օրն է
 բնկնում. հիմա էլի աղա ենք կանչում,
 թէպէտ աղքատ է: Ընտանիք չունի, ոչինչ
 էլ չունի, մօտիկ ազգականներէրից ևս զուրկ է:
 Հարօն երբ լսում է, վե՛ռում է որ առանց
 նրան ոչ հաց ուտէ և ոչ էլ թէյ խմէ,
 այնպէս է պաշտպանում այն ճարդուն,
 ինչպէս իր հօրը: Մի առ ժամանակ այդ
 տեղ մնալուց չետոյ, մտադրուում է մի
 ուրիշ քաղաք գնալ: Մի գիշեր, երբ ըն-
 թրիքը վերջացնում են, աղէն գիշեր
 բարի է ասում ու գնում: Հարօն չե-

տևում է նրան կամաց կամաց, որպէս զի
 տեսնէ նրա օթեանը. տեսաւ որ դնաց մի
 բլրի մօտ կանգնեց. դա խողի բնի պէս մի
 բան էր. այդ էր Մելքոն աղի խրճիթը.
 դռան փոխարէն մի տախտակ էր դէմ զը-
 ցած: Վերցրեց և ներս մտաւ Մելքոն Աղէն.
 Հարօն դրսից դիտում էր նրա արարողու-
 թիւնը: Մելքոն աղէն առաստաղից կախած
 մի դամբիւղ իջեցրեց, միջից հանեց մի
 կտոր չոր հաց և մի կտոր ևս չոր պանիր, ով
 գիտէ, որ ժամանակուանից մնացած: Հաց
 ու պանիրը ձեռքին շուռ ուժուռ էր տա-
 լիս, էլի գնում է դամբիւղի մէջ ասելով.
 «առ այժմ թող մնայ, ով գիտէ, հարկա-
 ւոր կգայ, միշտ խօ աղնիւ Հարօն այնտեղ
 չիլինի. քաշէ անում նորից և երկու պա-
 տառօտած փալասներից մէկը տակը ծը-
 դում ու միւսը վերան ու պառկում քնե-
 լու: Հարօն այս տեսնելով, վիրաւորուած
 սրտով վերադառնում է իւր օթեանը.
 այդ գիշեր անհանդիստ լինելով, քունը չէ
 տանում, առաւօտեան շատ երկար մտա-

ձեռուց յետոյ, ասու՞մ է. «Տէր Աստուած, [Թէ-
պէտ ես քեզ խոստովանուեցի որ այլ ևս
զողու[Թիւն չանեմ, բայց այժմ ինձ ստի-
պում է Մելքոն ազան մի անգամ ևս
անել: Քեզ յայանի է, որ ես սրտանց
հրաժարուել եմ այդ բանից. եթէ քեզ
հանոյ չէր ինձ զողու[Թիւն անել, [Թող չը
պատահեցնէիր այս մարդուն, [Թող ցոյց չը
սալիր այն զարհուրելի պատկերը. վերջա-
պէս՝ որ զիստեամ ինձ պիտի պատժես,
զարծեալ մի անգամ ևս պիտի զողու[Թիւն
անեմ Մելքոն աղի համար, ասում է և
զնում է պէպի փողոց: Հարօն փողոցում
հարց ու փորձ է անում, [Թէ այս քաղաքում
ո՞վ է հարուստ ու ժրատ. ի հարկէ այդ-
պիսի մարդուն ամենքն էլ կ'նանաչէին:
Ասում են. [Թէ այս ինչ հրէան և այս ինչ
անդ է նրա տունը: Հարօն սպասում է
մինչև երեկոյ, երբ տուն է զնում հրէան,
Հարօն զազտնի հետևում է հրէային,
Հրէան տուն մանկուն պէս՝ հարցնում է
կնօջից «Այս գիշեր ինչ ունենք ուտելու»:

Կինը պատասխանում է. «պանիր, խոր-
ված, տոմա և այլն»: Մարդը բարկանալով
ասում է. «ինչո՞ւ փրաւ չես եփել, անի-
ծած» և մի լաւ ձեծում է կնօջը: Հարօն
այս բոլորը անսնելով, ասում է. «փառք քեզ
Աստուած, Մելքոն աղէն չոր հացի ու պա-
նրի կտորաանքը որքան ժամանակ պահել
է, որ զուցէ ոչ ոք հաց տուղ չը լինի,
այն ժամանակ զայ ուտէ, իսկ այս հրէա-
յի կինը երեք տեսակ լաւ սննդաբար կե-
րակուր համրում ու պարսում է մարդու
սուաջ, բայց մարդը այդ կերակուրներով
զոհ չը լինելով, փայտով ձեծում է կնօջը
[Թէ ի՞նչու փրաւ չես եփել. հիմա սրտ կ'ինն
ու փողը մի[Թէ Մելքոն աղային չեն սր-
ժանի:») Հարօն այնքան սպասում է որ
սրանք սուանծին-սուանծին հաց են ու-
տում և հանդստանում: Ի հարկէ, զողու-
[Թիւնը Հարօյի համար խաղ ու պար էր.
այնպիսի մի հնարքով ներս է մանում,
որ ստամանէն ինքը չէր կտրող նկատել. որ-
տեղ փողի մեծ զուճարն է լինում, զնում
է այնտեղ մի կաշու առպրակ լիքը ոսկու
վերցնում է մի [Թևի տակն է զնում, իսկ

3827-84

կնօշը իւր անկողնով միւս թեի տակն է առնում, ու օրտեղ ես չարօ, Մելքօն աղայի տանը. կնօշը կամաց վայրէ դնում յատակի վրայ. կարծես կախարդուած լինի, ախր չարօն կատարեալ կախարդ էր զողութեան մէջ, որովհետեւ իւր բազդն էր այդ: Կինը քաղցր քնով քնած, Մելքօն աղային ևս զլորում ձգում կնօշ անկողնու մէջ և ծածկում է երկուսին միասին. ոսկով լիքը տուպրակը ևս դնում է զլիսների տակին և ինքը դալիս է իւր կացարանը: Նկատուած է որ առ ժամանակ մասժողութիւնը մարդուն հանգստութիւն չի տայ թէ տխուր տրամադրութեան ժամանակ և թէ ուրախ. մեր չարօյին առաջի զիշերը ախրութիւնն էր անհանդիստ արել, իսկ այս զիշեր ուրախութիւնը. այո, նա այս զիշեր շատ ուրախ էր, որ մի բարի զործ ևս կատարել էր իսկ այդ ուրախութեան մասժողութիւնը հետևեալներ. Մելքօն աղան, որ միշտ գալիս էր արխուր, արտում, ձեռքերը ծոցը և հազիւ լսելի ծայնով բարի լոյս էր ասում, այժմ հեաաքքքք էր աեանել, թէ վաղը առաւօտեան ինչպէս կըզայ խնդալով ինքն ի-

րեն խօսում էր և սպասում անդալար լոյսը բացուելուն, որ Մելքօն աղան զնայ հիւրանոց, աեանի իրեն:

Ե

Նրէան լոյսը բացուելուն պէս իւր սոփորութեան հաճեմատ առաջ մէկ նայում է իւր ոսկով լիքը տուպրակը և երբ տեսնում է չկայ, երկու ձեռքով զլիսին խփում է ու գոռում. իսկոյն ծառաները ներս են մանում և հարցնում «ի՞նչ է պատահել». աէրը պատասխանում է. էլ ինչ պիտի պատահէ, տունս քանդուել է, օ՛ւր է ոսկով լիքը տուպրակը, ասացէք շուտ, օ՛ւր է, օ՛վ է տարել:» Ծառաները զարմանալով պատասխանում են. ախր մենք ամբողջ զիշերը չենք քնում, եթէ քնում էլ ենք, այն էլ հերթով, այս զիշեր մարդու ստուեր անգամ չենք տեսել, ի՞նչ թէ զող:—Ի՜նչ ինչ եղաւ, հրեշաախները խօ երկինք չտարան: Կինս ուր է այն անիծածը, նրան հարցրէք, զուցէ զիտեանայ: Տեսնում են կինն էլ չը կայ, իրեն անկողնով: Անպատեմառ այն անիծածն է

տարել իրեն հօրանց տունը, որովհետև երեկոյեան ես նորան ծեծեցի: Գնացէք, շուտով տեսէք:») Մտաները դնում են, բայց ոչ հօրանց տանն են գտնում, ոչ բարեկամների: Այն ինչ նրա կինը առաջուր երբ արթնանում է, տեսնում է իրան մէկ խողի բնի մէջ և կշտին մի պատուտուտում շորերով մարդ պտուխած իր անկողնում. ոսկով լիքը առաքակն էլ տեսնում է գլխի տակը զրած, ծիծաղելով ասում է ինքն իրեն. «այս ինչ հրաշք է, չեմ իմանում, կարելի է Աստուած իմ ծայնը լսեց, որ միշտ ասում էի, թէ, Աստուած, երանի միադքատի կին լինէի, հանդիսա ապրէի)... Դեռ խօսքը չվերջացրած՝ հագում է սաստիկ և հագի ծայնից արթնանում է ասղան. տեսնում է կշտին մի գեղեցիկ կին նստած թանկագին անկողնու մէջ, հարցնում է ապշած, ո՞վ ես դու. կինը պատասխանում է «ես մի գեղեցիկ կին, այս էլ հրաշալի անկողին, այն էլ անհասնելի ոսկի, ցոյց տալով տոպրակը. էլ ի՞նչ ես հարցնում, երբ Աստուած այս բոլորը տուել է

քեզ: Աղան այս լսելով և ոսկին տեսելով, հաստատ աղալի կերպարանք է ստանում, շուտով վեր է կենում, հագնւում, մի քանի ոսկի զրպանն է ածում և շապուտ է դէպի հիւրանոց, որպէս զի այն մարդուն պատուէ, որից այնքան ժամանակ պատիւ էր ստացել: Հարօն էլ զրան էր սպասում: Մէկ էլ-տեսաւ Մելքոն սղան եկաւ, ուրախ ուրախ և հաստատ քայլերով ներս մտաւ, բարձր ծայնով բարիկոյս ասաւ և ձեռքը սեղմեց. լեռոց հիւրասիրեց Հարօին թանկագին կերակուրներով և խմիչքներով: Հարօն մտքի մէջ խնդալով, ասում էր. «հանիծուես դու, զրամ, անիծուես, որ մարդու մեռցնողն էլ ես դու, կենդանացնողն էլ:») Հրէան ամբողջ քաղաքը տակն ու վրայ է անում, մօտիկ գիւղերում, զիւղաքաղաքներում, կնօջ բարեկամների մօտ մարդիկ ուղարկում, որոնում, բայց ոչ մի տեղ չեն գտնում. վերջապէս դնում է թագաւորի մօտ, զանդատուում է, թէ անցեալ գիշեր իմ տանից 120,000 ոսկի և կինս իւր անկողնով անյայտացել է: Թա-

զաւորն այս լսելով, զարմանում է. իսկոյն լրաեաներ է ցրւում ամեն կողմ և մեծ պարզւեներ է խոստանում, եթէ զանէն նրան, բայց զարձեալ 'ի զուր:

2

Թագաւորը երկար մտածելուց յետոյ հրաման է արձակում, որ եթէ այդ բանը կամ կինը և կամ ծառաները չեն արել, այլ մի ուրիշ մարդ գողութիւնով մտել, անից դուրս է տարել կնոջը և ոսկին, թող զայ ինձ մօտ և յայտնէ. ես բացի իմ թագաւորութիւնիցս, ի՞նչ որ կուզի կրամ: Իսկոյն այս հրամանը տարածւում է ամբողջ քաղաքում: Հարօն լսելով այս, ստում է. էհ, ինչ կը լինի, թող լինի, կը ներկայանամ թագաւորին և կը յայտնեմ բոլոր եղելութիւնը: Երբ որ ինձ յաջողում է ամեն բան գողութիւնով, յոյս ունեմ որ թագաւորի մօտ ևս կը յաջողուի. իսկոյն վեր է կենում և իսկոյն դնում թագաւորի մօտ և հրապարակի մէջ յայտնում, թէ ես եմ այն գողը:

Թագաւորը պահանջում է պատմել հաստատա եղեութիւնը: Հարօն սկսում է իւր պատմութիւնը, իւր զլխի անցքը, սկզբի լորի տանելուց մինչև հրէայի կնոջն ու ոսկին գողանալը: Թագաւորը բերել է տալի հրէային, նրա կնոջը և Մելքոն աղային. հարցնում է կնոջը. «Թէ ինչպէս իրեն անկողնով վերցրել, տարել է, որ ինքը չէ իմացել»: Կինը երդւում է, որ մինչև լոյսի բացուելը ոչինչ չէ իմացել. առաւօտեան յանկարծ աչքը բաց է արել և տեսել իրեն Մելքոն աղայի խրճիթի մէջ: Թագաւորը հարցնում է. «այժմ կը ցանկանամ կրկին վերադառնալ ամուսնուդ մօտ թէ ոչ»: Կինը մերժում է՝ ասելով. բաւական չէ քսան տարի շարունակ դժոխքի մէջ մնալս, որ կրկին անգամ մտնեմ այդ տանջարանը. ի՞նչ յանցանք ունեմ ես, իմ խնդիրս միշտ այն էր Աստուծուց, որ մի կերպ ազատեիր այդ զաղանի մօտից, այն ահազին հարատւութիւնը այնպիսի զգուշի միջոցներով է դ'ղել, որ դորան պատառ-պատառ անել անգամ մեղք է, ես հաց խօ չէի ուտում

զրա տանը, արիւն էի ուառւմ, արիւն»): Թագաւորը այս բոլորը լսելուց յետոյ, հրէայի ամբողջ կարողութիւնը հաստատուած է կնօջ և Մելքոն աղայի վրայ և հրամայուած է, որ զնան վայելեն այդ հարստութիւնը 2 նոր ամուսինները միասին, իսկ հրէային պատժուած, յետոյ դառնալով դէպի Հարօն հարցնում է. «Միրելի որդիս, հիմա, դու սաս, տեսնեմ, ի՞նչ ես ուղղւած, որ տամ քեզ. ես իմ խոստուածս պէտք է կատարեմ»): Հարօն խոնարհաբար պատասխանում է. «Թագաւորը ողջ լինի. ես ի՞նչ պէտք է ուղեմ, իմ գլխի անցքը պատմելով, կարծեմ արդէն յայտնի եղաւ Ձերդ մեծութեանը՝ թէ ինչ եմ ուղեցել, կամ այժմ ինչ եմ ուղղուած»): Թագաւորը ասում է. «Ուրեմն այսօրուանից իմ հարստաւորդին ես և իմ դանձարանիս դուռը բաց կը լինի քեզ համար, ինչպէս կամենում ես այնպէս գործադրի»:

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԱՂՔԱՏ

(Նին գրոյց)

Նին ժամանակը լինում է մի շատ ժրատ

և ազահ մարդ, տնաղին հարստութեան և կայքի, կայուածների տէր: Ունենում է երեք զաւակ՝ երկուսը աղայ, մէկը աղջիկ: Չնայելով, որ ինքը առաջ շատ ողորմելի դուրթեան մէջ է լինում, այնու ամենայնիւ անխղճաբար է վարուած իր խեղճ դրացիների հետ: Կինը միշտ նախատում էր, ասելով՝—այ՛ մարդ. ականջէ որ առաջ մենք էլ խեղճ էինք, օգնութիւն էինք խնդրում ուրիշներից և օգնում էին մեզ, այժմ փառք Աստծու, ունենք մեծ կարողութիւն. չիշխր մեր անցած օրերը և դու էլ օգնիր խեղճերին»): Բայց այդ խօսքերը նրա միակամայնից ներս էին մտնում, միւստով դուրս գալիս:

Մի օր նա իր սովորութեան համեմատ՝ բնասանիքով կառք նստած զնում էր այգին: Ծանապարհին պատահում էր երկու աչքով կոչը մի աղքատի, որը ձեռները պարզելով դէպի կառքը, ողորմութիւն է ուղղում մեր պարոնից:

Ժրատը իսկոյն ձեռքը զրպանն է տանում, որպէսզի ողորմութիւն տայ աղքատ

տին, բայց մեծ որդին հօր ձեռքը բռնում է ասելով՝ «մի տար, հայրիկ շան, մի տար»:

Հայրը ապշած հարցնում է «ինչո՞ւ, դաւակս, ինչո՞ւ»:

— Գիտե՞ս ինչ սովորութիւն ունի այդ աղքատը, հայրիկ:

— Ի՞նչ, որդի:

— Ես շատ անգամ ասել եմ, որ եթէ անցորդը, փոխանակ զրան ողորմութիւն տալու, երեսին թքել է, դա դու-խը խոնարհելով, շնորհակալութիւն է յայտնել և օրհնել է նրան: Բայց եթէ ողորմութիւն է տուել՝ դա ինքն է նրա երեսին թքել և անիծել:

Հայրը թէև չի տալիս աղքատին ողորմութիւն, բայց չի էլ հաւատում որդու պատմածին: Նա հեռանում է աղքատից և մի ուրիշ անդ կանգնում:

Դեռ տասը բուսէ չանցած, կատարում են իր որդու պատմածները իր աչքի առաջ: Պարոնն այլ ևս չի շարունակում իր նախապարհը, կտուքը յէտ գարծնելով՝ դալիս է

ուղղակի տուն: Այո՛, դալիս է, բայց ոչ զի-շերը քուն է ունենում, ոչ ցերեկը հանգստութիւն. մատանջութեան մէջ է ընկնում:

Կտր աղքատը ողորմութիւն է խընդրում. թէ տալիս են՝ երեսին թքում է անիծում, թէ չեն տալիս, երեսին թքում են, նա ուրախութեամբ շնորհակալութիւն է յայտնում և օրհնում: Այս ինչ զաղտնիք է, ասում էր պարոնը ինքն իրեն: Ես ա հետաքրքիր է լինում նրա համար իմանալ այդ տարօրինակ սովորութիւնը: Վերջապէս վնասում է, որ աղքատին բերել տալ իրան տուն և հարցնի զաղտնիքը: Նա այդպէս էլ արաւ. նախ և առաջ աղքատին ուղարկեց բաղնիք, նոր շորեր հազրեց, նորոգեց ոտից մինչև գլուխ. լաւ ճաշ ուտացրեց:

Աղքատը խորին շնորհակալութիւն անելով ուզում էր դուրս գալ, տան տէրը բռնեց նրա ձեռից, ասելով «բան ունիմ ձեզ ասելիք:

— Հրամայիր, հրամայիր, ողորմած պարոն:

— Խնդրեմ ասացէք, այդ ի՞նչ սովորութիւն է, որ դուք ունիք. եթէ ձեզ ողորմութիւն

են սալիս, երեսներին թքում էք և անի-
ծում: Իսկ եթէ երեսիդ թքում են, նրանց
շնորհակալութիւն էք չայտնում և օրհնում:

— Դու շատ բարի մարդ ես երևում, ուս-
տի նիշար կրպատմեմ: Ուրեմն լսիր. Ձապիկ
շարաթ երեկոյ էր, պատարազից յետոյ
ամեն մարդ, աղքատ թէ հարուստ՝ շտա-
պում էր դէպի իր տունը զնալ և պասը բաց
անել: Միայնակ ես էի, որ զնում էի գե-
րեզմանատուն, որովհետև մեր տանը պասը
բաց անելու ոչինչ չունէինք. ոչ թէ պասը
բաց անելու ոչինչ չունէինք, այլ ցամաք
հաց էլ Աստուած պէտքէ տար: Ես այն
նպատակով հեռացայ քաղաքից և զնացի
գերեզմանատուն, որ ոչ ոք չտեսներ ինձ.
այնտեղ այնքան մնացի, մինչև երեխայքս
անօթի, քաղցած, երկար սպասելուց յետոյ
չօգնէին և քնէին, որ յետոյ վերադառնալի
տուն, որպէսզի ինձ չտեսնէին, և չաղաղա-
կէին «հայրիկ, հաց, կարծիր ձու»: Դեռ
մութը չէր պատել, երբ մի մարդ գերեզ-
մանատան մօտիցն անցնում էր. ինձ տես-
նելուն պէս մօտեցաւ և բարևելուց յետոյ
հարցրեց:

— Այ մարդ, այս անեղ զիշերը այգտեղ
ինչ ես շինում:

Ես պատմեցի. նա առանց մտածելու
հանելով զրպանից երեք բուբլի փող և մի
փոքր արծաթէ թաս, տուեց ինձ ու ասաց.

— Այդ փողով զնա՛, ինչ որ ուզում ես
առ և տար երեխանցդ համար, իսկ այս
թասը զիշերը դիր զլիսիդ տակը, առաւօտը
կրտեսնես, որ մէջն էլի երեք ուրբլի կայ.
միշտ այգպէս կըշարունակուի անվերջ և դու
կարող ես դրանով կառավարուել: Ես խո-
րին շնորհակալութիւն չայտնեով, իսկոյն
վաղեցի դէպի փողոց, ամեն բան զնեցի,
ինչ որ հարկաւորէր այն զիշերը պասը
բաց անելու համար և շուտով զնացի տուն:
Բարեբախտաբար երեխայքս դեռ չէին քր-
նել, սպասում էին ինձ, որ կերակուր տանէի
նրանց համար: Էլ ինչ ասեմ Աստուած.
ամենայն տարակուսածի զլիսից անպակաս
անէ այն ուրախութիւնը, ինչպէս որ նը-
րանք ուրախացան ինձ տեսնելով՝ առսա պա-
շարը ձեռքիս նրանց մօտ կանդնած: Այն
զիշերը լաւ ուրախութիւն արինք: Առա-

Լօտր վեր կացայ տեսայ նորից երեք բուբ-
լին թասի մէջն է, միւս առաւար նոյնպէս
և այսպէս շարունակարար: Մէկ օր էլ վեր
առայ թասը և նայեցի նրա չորս կողմը,
տեսայ քամակին մէկ խաչ քաշած, մէկն էլ ես
քաշեցի նրա կողքին: Միւս առաւօտը տեսայ
վեց ռուբլի կայ թասի մէջ: Մէկ խաչ ևս քա-
շեցի նրանց կողքին, առաւօտը տեսայ իննը
բուբլի թասի մէջ: Մէկն էլ աւելացրի, վեր-
ջապէս այնպէս արի, որ թասի ետեր այլ
ևս տեղ չմնաց, խաչ քաշելու: Օրական հա-
րիւր բուբլուց աւելի էի ստանում:

Բաւականին հարստութիւն ղիղեցի: Բա-
ւական ժամանակից յետոյ, մի օր ինձ պա-
տահեց այն թաս սուտղ մարդը և բարեկեց
ինձ: Ես չէի կամենում ճանաչել նրան, բայց
ակամայ բարեւն առայ: Նա մի խորը հա-
յեացք ձգելով վրէժ՝ ասացի.

— Զե՛ս ճանաչում ինձ:

Ես ճարահատեայ բացականչեցի՝ ախ,
դո՞ւք էք, ինչպէս չճանաչեցի իմ բարերա-
րիս: Նա առանց երկար խօսելու, հարցրեց.
Թէ, թասը մօտդ է: Ես պատասխանեցի,

այո՛՛ մօտս է:— Տո՛ւր տեսնեմ, ասաց նա հան-
դարտ կերպով: Ես իսկոյն հանեցի և տուի
իրան: Նա նայեց թասի ետեր և ցոյց տա-
լով ինձ ասաց.— Այս ի՞նչ էս արել: Իհար-
կէ, ես ուրիշ ինչ կարող էի անել, եթէ ոչ
լուել և զլուխս ծռելով մեղաւոր ձեւացնե-
լով ինձ նրա առաջ, քանի որ պատասխան
չունէի տալու:

Նա երեսիս երկար խէթ նայելուց յետոյ
աւելացրեց.— «Որովհետեւ դու չբաւակա-
նացար օրական այն երեք բուբլիով, ուղե-
ցար, որ շատ մեծ հարստութիւն ունենաս,
որպէսզի քեզանից էլ հարուստ մարդ չլի-
նի, և չէիր յիշում քո առաջւայ դրութիւնը,
չէիր էլ ուզում նայել խեղճերի վրայ, մին-
չև անգամ ինձ էլ չէիր ուզում ճանաչել,
ուստի դնա՛ դարձեայ այն կեանքը վարիք,
ինչ կեանք որ վարում էիր առաջ»։ ասաց
և յանկարծ անյայտացաւ: Շատ երկար
կանգնելուց, մտածելուց յետոյ վերադարձայ
տուն, տեսայ որ մեր առաջուայ հին քան-
դուած խրճիթումը նստած կինս գուլպայ է
գործում, երեսայքս էլ նոյն դրութեան մէջ,

ինչպէս որ առաջ: Ես այլևս չկարողացայ համբերել և տանել այդ լխայժուները, հէնց այն րոպէին կնոջս ձեռքիցը դուրսաց դորձելու միլերը խլեցի, մէկը մի աչքս խրեցի, միւսը-միւս աչքս: Կինս դիտին խփելով դռուժ էր այս խօսքերով. «տօ, տուն քանդւած, այդ ինչ արիւր, շատ լաւ օրումն է՞ինք որ դու էլ քեզ կուրացրի՛ր, էլ ո՞վ պէտքէ մեր երեխանցը տէրու թիւն անէ, ջուրը լիփուելու դառանք: Ես պատասխանեցի կնոջս, որ այս աչքերը արժանի են կուրանալու, քանի որ նրանք չ'կշտացան:

— Հա՛ ի՞նչ զազանիքը, պարօն: Ես ինքս ինձ այդպէս դատապարտել եմ, և ես արժանի չեմ ողորմութեան, որովհետև իմաչքածակութեան պատճառով այս օրն ընկայ...

Հարուստ պարօնը լսելով այդ պատճառութիւնը, իր կեանքի եղանակը դրանից չետօյ փոխեց, դարձաւ ողորմած մարդ:

Աշըղ-Հաղիբի

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Գ. ՂԱՐԴԱՇԵԱՆ

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher due to the bleed-through effect.

1848

Handwritten text at the top of the page, possibly a header or title, which is partially obscured by a blue ink mark or stamp.

102

Ер	№	309/16
МАГ	11	10
АР		

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0343247

36797